МІНІСТЕРСТВО ФІНАНСІВ УКРАЇНИ
ДЕРЖАВНИЙ ПОДАТКОВИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ФАКУЛЬТЕТ СОЦІАЛЬНО-ГУМАНІТАРНИХ ТЕХНОЛОГІЙ, СПОРТУ ТА РЕАБІЛІТАЦІЇ
КАФЕДРА МЕНЕДЖМЕНТУ ТА ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

на тему: **«Система державного регулювання у сфері фізичної культури та спорту в Україні»**

Здобувача вищої освіти ІІ курсу, групи МПА-23-1,
спеціальності 281 Публічне управління та адміністрування,
освітньої програми «Регіональне управління та самоврядування»

_____ Рошака Артура Олеговича
(підпис) (прізвище, ім'я, по батькові)

Науковий керівник _____ Канцур Інна Григорівна, к.е.н., доцент, доцент кафедри

Гарант освітньо-професійної програми _____ Близнюк Андрій Станіславович, д.н.держ.упр., доцент, професор кафедри

Допущено до захисту за рішенням кафедри менеджменту та публічного управління протокол від «4» лютого 2025 № 13

Завідувач кафедри менеджменту та публічного управління _____ Гусятинський Микола Володимирович, к.т.н., доцент

Ірпінь – 2025

Реєстрація № 4 28.01.2025 _____
(дата) (підпис відповідальної особи)

Результати перевірки _____ 25.01.25 _____
(до захисту, на доопрацювання) (дата) (підпис)

Результат захисту 5 (відмінно) / 92 бали 11.02.2025 _____
(оцінка) (дата) (підпис)

Голова комісії: _____ Я. А. Вакшавець
(підпис) (ініціали, прізвище)

Члени комісії: _____ М. В. Гуслянський
(підпис) (ініціали, прізвище)

_____ О. І. Васильєва
(підпис) (ініціали, прізвище)

_____ І. І. Канцур
(підпис) (ініціали, прізвище)

БЛАНК ОЦІНЮВАННЯ КВАЛІФІКАЦІЙНОЇ РОБОТИ

Об'єкти контролю	Діапазон оцінки в балах	Фактична кількість балів	Примітки	Дата, П.І.П.: голови комісії, членів комісії, секретаря, (підписи)
ОЦІНЮВАННЯ КВАЛІФІКАЦІЙНОЇ РОБОТИ КОМІСІЄЮ ПО ЗАХИСТУ				
1. Доповідь	від 0 до 10	10		
2. Роздатковий матеріал	від 0 до 5	5		
3. Знання теоретичного та практичного матеріалу, вміння відповідати на запитання	від 0 до 25	24		
4. Апробація (участь у конференціях)	від 0 до 10	8		
РАЗОМ БАЛІВ	від 0 до 50	46		
ЗАГАЛЬНА КІЛЬКІСТЬ БАЛІВ	від 0 до 100	92		

ПЕРЕВЕДЕННЯ ОЦІНКИ ЗА 100-БАЛЬНОЮ ШКАЛОЮ ДО НАЦІОНАЛЬНОЇ ШКАЛИ ТА ШКАЛИ ЄКТС

Оцінка за 100- бальною шкалою	Оцінка за шкалою ЕКТС	Оцінка за національною шкалою	Дата	П.І.П.: голови, членів комісії, секретаря, (підпис)
92	A	5	12.02.2025	

Правила переведення оцінок до національної шкали та шкали ЕКТС

Оцінка за 100-бальною	Оцінка за шкалою	Оцінка за національною шкалою
90-100	A	5 (відмінно)
80-89	B	4 (добре)
70-79	C	
60-69	Б	3 (задовільно)
50-59	E	
35-49	ЄХ	2 (незадовільно)

Факультет соціально-гуманітарних технологій, спорту та реабілітації
Кафедра менеджменту та публічного управління
Спеціальність 281 Публічне управління та адміністрування
Освітня програма «Регіональне управління та самоврядування»

Затверджую
В. о. завідувача кафедри менеджменту та публічного управління
_____ А. С. Близнюк
«10» січня 2024 р.

Завдання на кваліфікаційну роботу
Здобувачу вищої освіти
Рошаку Артуру Олеговичу
(прізвище, ім'я, по батькові)

1. Тема кваліфікаційної роботи «Система державного регулювання у сфері фізичної культури та спорту в Україні»

   Затверджена наказом ректора від 09.01.2024 Наказ № 19
   Строк здачі закінченої роботи 03.02.2025

2. Цільова установка

3. Мета роботи кваліфікаційної роботи аналіз існуючих систем державного регулювання у сфері фізичної культури та спорту, визначення їх ефективності та розробка рекомендацій щодо оптимізації управлінських процесів для підвищення якості спортивних послуг і розвитку фізичної культури в Україні.

   Об'єктом дослідження є система державного регулювання фізичної культури та спорту в Україні.
   Предмет дослідження – механізми, принципи та інструменти державного регулювання у сфері фізичної культури і спорту.
   Практичне значення Результати дослідження можуть бути використані органами державної влади, місцевого самоврядування, спортивними організаціями для розробки та впровадження ефективних управлінських рішень.

4. Вихідні дані до роботи Закони України, Постанови та Розпорядження Кабінету Міністрів України, монографії з досліджуваної проблеми, публікації в наукових періодичних виданнях, матеріали офіційних сайтів органів державної влади України та провідних країн світу, органів місцевого самоврядування, неурядових організацій, довідкові й статистичні матеріали тощо

5. Перелік графічного матеріалу: Рисунок 1.1 – Структура управління сферою фізичної культури та спорту державних органів загальної компетенції. Таблиця 1.1 – Ключові нормативно-правові акти у галузі фізичної культури і спорту. Таблиця 1.2 – Ключові функції управління галуззю фізичної культури і спорту. Рисунок 2.1 – Витрати на модернізацію технічної бази та розвиток освіти. Таблиця 2.1 – Характеристика цивільного патріотизму та національної самосвідомості. Таблиця 2.2 – Визначення термінів «фізична культура», «спорт» та їх напрями відповідно до Закону України «Про фізичну культуру і спорт». Таблиця 2.3 – Історія класифікації фізичної культури в Україні.
   Рисунок 2.2 – Основні завдання Президентської ініціативи «Активні парки – локації здорової України».

6. Зміст випускної кваліфікаційної роботи (перелік питань за кожним розділом): Особливості державного регулювання фізичної культури і спорту в Україні, 1.1. державного регулювання фізичної культури та спорту, 1.2. Система та завдання де регулювання сфери фізичної культури та спорту в Україні; Розділ 2. Державні м регулювання розвитку фізичної культури і спорту, 2.1. Активізація державного рег фізичної культури та спорту в Україні, 2.2. Практичні аспекти управління культурою і спортом в Україні (на прикладі президентської ініціативи «Активні локації здорової України»); Розділ 3. Удосконалення системи державного регулюва фізичної культури і спорту, її оптимізація.

7. Календарний план виконання роботи

№ п/п	Назва етапів виконання кваліфікаційної роботи	Строк виконання	
		За планом	Фактично
1.	Вибір теми, вивчення літературних джерел, постановка проблеми та складання плану роботи	25.11.2023	25.11.2023
2.	Підготовка першого розділу роботи та подання його керівнику	26.04.2024	26.04.2024
3.	Підготовка другого розділу роботи та подання його керівнику	01.11.2024	01.11.2024
4.	Підготовка третього розділу роботи та подання його керівнику	05.12.2024	05.12.2024
5.	Підготовка вступу та формування висновків, списку літературних джерел. Оформлення роботи згідно вимог ДПУ та подання її керівнику	18.12.2024	18.12.2024
6.	Доопрацювання робити з урахуванням зауважень керівника	до 15.01.2025	до 15.01.2025
7.	Отримання відгуку керівника	25.01.2025	25.01.2025
8.	Отримання зовнішньої рецензії	29.01.2025	29.01.2025
9.	Попередній захист роботи	20.01.2025	20.01.2025
10.	Перевірка роботи на унікальність	21.01.2025	21.01.2025
11.	Допуск кваліфікаційної роботи до захисту зав.каф.	до 03.02.2025	
12.	Захист роботи		

8. Дата видачі завдання «10» січня 2024 р.

9. Науковий керівник кваліфікаційної роботи _____ (підпис) І.Г. Канцур (прізвище, ініціали)

10. Гарант освітньо-професійної програми _____ (підпис) А. С. Близнюк (прізвище, ініціали)

11. Завдання до виконання отримав здобувач вищої освіти _____ (підпис) А.О. Рошак (прізвище, ініціали)

АНОТАЦІЯ

Система державного регулювання у сфері фізичної культури та спорту в Україні

Метою роботи є аналіз існуючих систем державного регулювання у сфері фізичної культури та спорту, визначення їх ефективності та розробка рекомендацій щодо оптимізації управлінських процесів для підвищення якості спортивних послуг і розвитку фізичної культури в Україні.

Завдання кваліфікаційної роботи:

- Дослідити теоретичні основи державного регулювання фізичної культури та спорту.
- Проаналізувати чинну систему управління спортом в Україні.
- Визначити основні проблеми та виклики у сфері фізичної культури.
- Розробити пропозиції щодо удосконалення системи державного регулювання галузі.
- Оцінити перспективи впровадження міжнародних стандартів у сферу фізичної культури та спорту.

Об'єктом дослідження є система державного регулювання фізичної культури та спорту в Україні.

Предмет дослідження – механізми, принципи та інструменти державного регулювання у сфері фізичної культури і спорту.

За результатами дослідження сформульовано висновки та зроблено обгрунтовані пропозиції.

Одержані результати можуть бути використані в освітньому та навчальному процесі, в управлінській діяльності органів місцевого самоврядування, в роботі місцевих органів виконавчої влади тощо.

Кваліфікаційна робота містить 47 сторінок основного тексту, 5 таблиць, 3 рисунки, список використаних джерел з 55 найменувань, додатки.

Ключові слова: державне регулювання, фізична культура, спорт, спортивна політика, система управління, спортивна інфраструктура, міжнародні стандарти, управлінські процеси, оптимізація, масовий спорт, спорт вищих досягнень.

Рік виконання кваліфікаційної роботи 2023-2025.

Рік захисту роботи 2025.

ANNOTATION

The System of State Regulation in the Field of Physical Culture and Sports in Ukraine

The aim of this work is to analyze the existing systems of state regulation in the field of physical culture and sports, assess their effectiveness, and develop recommendations for optimizing management processes to improve the quality of sports services and promote the development of physical culture in Ukraine.

Objectives of the Qualification Work:

- To study the theoretical foundations of state regulation in physical culture and sports.
- To analyze the current sports management system in Ukraine.
- To identify the main problems and challenges in the field of physical culture.
- To develop proposals for improving the system of state regulation in the industry.
- To assess the prospects of implementing international standards in the field of physical culture and sports.

The object of the study is the system of state regulation of physical culture and sports in Ukraine.

The subject of the study is the mechanisms, principles, and tools of state regulation in the field of physical culture and sports.

Based on the results of the research, conclusions were formulated, and well-founded proposals were made.

The obtained results can be used in educational and training processes, in the management activities of local self-government bodies, and in the work of local executive authorities, among others.

The qualification work consists of 47 pages of main text, 5 tables, 3 figures, and a reference list of 55 sources, along with appendices.

Keywords: state regulation, physical culture, sports, sports policy, management system, sports infrastructure, international standards, management processes, optimization, mass sports, elite sports.

Years of Qualification Work: 2023-2025.
Year of Defense: 2025.

ЗМІСТ

ВСТУП 2

РОЗДІЛ 1. 5

ОСОБЛИВОСТІ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ І СПОРТУ В УКРАЇНІ 5

1.1. Сутність державного регулювання фізичної культури та спорту 5

1.2. Система та завдання державного регулювання сфери фізичної культури та спорту в Україні 10

РОЗІДЛ 2. 19

ДЕРЖАВНІ МЕХАНІЗМИ РЕГУЛЮВАННЯ РОЗВИТКУ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ І СПОРТУ 19

2.1. Активізація державного регулювання фізичної культури та спорту в Україні 19

2.2. Практичні аспекти управління фізичною культурою і спортом в Україні (на прикладі президентської ініціативи «Активні парки – локації здорової України») 25

РОЗДІЛ 3. 37

УДОСКОНАЛЕННЯ СИСТЕМИ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ СФЕРИ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ І СПОРТУ, ЇЇ ОПТИМІЗАЦІЯ 37

ВИСНОВКИ 45

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ 48

ДОДАТКИ 53

ВСТУП

Актуальність теми: У сучасному світі фізична культура і спорт виконують не лише оздоровчі, але й важливі соціально-економічні функції. Інвестиції у спортивну сферу можуть суттєво зменшити витрати на охорону здоров'я, підвищити продуктивність праці, розвинути інфраструктуру регіонів та створити нові робочі місця. Тому вдосконалення системи державного регулювання у сфері фізичної культури та спорту є важливим інструментом для досягнення цілей сталого розвитку, визначених ООН.

В умовах євроінтеграції України особливої актуальності набуває впровадження стандартів Європейського Союзу у сфері фізичної активності. Україна є учасницею кількох міжнародних програм, спрямованих на підвищення фізичної активності населення та підтримку спорту високих досягнень, однак ефективність їх реалізації потребує додаткового дослідження. Своєю чергою, низький рівень фізичної активності серед громадян України та високий рівень захворюваності на хронічні неінфекційні хвороби вказують на необхідність посилення впливу держави на популяризацію спорту та фізичної культури.

Вивчення механізмів державного регулювання у сфері фізичної культури і спорту має важливе практичне значення для створення умов, що забезпечують рівний доступ до занять спортом для різних груп населення, включаючи соціально незахищені категорії. Актуальність теми підсилюється також необхідністю адаптації української системи управління до сучасних викликів, таких як цифровізація, інтеграція нових технологій у спортивну діяльність, розвиток інклюзивного спорту та вдосконалення правової бази у цій галузі.

Таким чином, дослідження питань державного регулювання у сфері фізичної культури і спорту спрямоване не лише на вирішення існуючих проблем, але й на створення передумов для сталого розвитку галузі, що є актуальним як на національному, так і на міжнародному рівнях.

Стан та ступінь розробки проблеми в літературі. Проблема регулювання державної фізичної культури та спорту в Україні розглядається через призму законодавчих актів, таких як Закон України «Про фізичну культуру і спорт», Конституція України, Кодекс законів про працю та інші нормативні документи. Проблема державного регулювання у сфері фізичної культури та спорту розглядалась у працях багатьох вітчизняних і зарубіжних науковців. Зокрема, Іваненко О. В. аналізував механізми законодавчого забезпечення фізичної культури та спорту. Петров М. М. вивчав питання інтеграції сучасних технологій у спортивну діяльність. Сутула В. О. розглядав інструменти підвищення ефективності державної політики у цій галузі. Роботи Ковальчука М. В. спрямовані на дослідження принципів інклюзивності у спортивному середовищі. Дані наукові підходи підкреслюють важливість системного підходу до вдосконалення управління сферою фізичної культури та спорту.

Метою роботи є аналіз існуючих систем державного регулювання у сфері фізичної культури та спорту, визначення їх ефективності та розробка рекомендацій щодо оптимізації управлінських процесів для підвищення якості спортивних послуг і розвитку фізичної культури в Україні.

Завдання кваліфікаційної роботи:

- Дослідити теоретичні основи державного регулювання фізичної культури та спорту.
- Проаналізувати чинну систему управління спортом в Україні.
- Визначити основні проблеми та виклики у сфері фізичної культури.
- Розробити пропозиції щодо удосконалення системи державного регулювання галузі.
- Оцінити перспективи впровадження міжнародних стандартів у сферу фізичної культури та спорту.

Об’єктом дослідження є система державного регулювання фізичної культури та спорту в Україні.

Предмет дослідження – механізми, принципи та інструменти державного регулювання у сфері фізичної культури і спорту.

База дослідження: Дослідження виконано на основі даних Міністерства молоді та спорту України, місцевих органів влади (зокрема – Немішаївської селищної ради), статистичних матеріалів щодо реалізації ініціативи «Активні парки».

Методи дослідження: Для досягнення поставленої мети та виконання завдань кваліфікаційної роботи застосовано загальнонаукові методи дослідження: теоретичний аналіз – вивчення нормативних документів, наукових статей і монографій; порівняльний аналіз – оцінка систем управління спорту в Україні та закордоном; емпіричний метод – збір даних щодо реалізації спортивних програм і проектів; моніторинг – аналіз ефективності реалізації державних ініціатив у сфері спорту; соціологічні методи – опитування населення та фахівців з метою оцінки поточного стану галузі.

Інформаційна база досліджень. Дослідження базується на аналізі нормативно-правових актів, наукових статей, монографій, а також на використанні статистичних даних щодо реалізації спортивних програм та проектів в Україні. Застосовано методи теоретичного аналізу, порівняльного аналізу, соціологічного опитування, моніторингу та емпіричних даних.

Практична цінність роботи. Робота спрямована на удосконалення механізмів державного регулювання сфери фізичної культури та спорту. Вона містить рекомендації щодо підвищення якості спортивних послуг, розвитку фізичної культури та масового спорту, а також оптимізації управлінських процесів. Результати дослідження можуть бути використані органами державної влади, місцевого самоврядування, спортивними організаціями для розробки та впровадження ефективних управлінських рішень.

РОЗДІЛ 1.
ОСОБЛИВОСТІ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ І СПОРТУ В УКРАЇНІ

1.1. Сутність державного регулювання фізичної культури та спорту

Державна політика та державне регулювання є взаємопов'язаними та невіддільними складовими. Політика традиційно вважається мистецтвом управління, і її вплив охоплює всі сфери суспільного життя, включаючи фізичну культуру та спорт. Державне регулювання у цій галузі має двоякий характер: з одного боку, воно визначається політичною сутністю, а з іншого – організаційною складовою та практичною орієнтацією. Тобто, державне регулювання у фізичній культурі та спорті реалізує політичні засади держави у цій сфері [16].

Принципи державної політики у сфері фізичної культури та спорту набувають юридичного характеру, закріплюючись у правовій формі. Вони виступають орієнтирами для суб'єктів правовідносин у цій галузі. Такі принципи мають бути зафіксовані у законодавчих актах для ефективної реалізації на практиці, особливо у формуванні правової бази для фізичної культури і спорту. Крім того, вони надають стабільність системі державного регулювання, що є важливим в умовах сучасного ринку, коли інститути вже сформовані та сприяють стабілізації регулювання галузі фізичної культури і спорту [3, с. 212].

Важливим аспектом є виховний вплив принципів державної політики на управлінців, спортсменів, тренерів та інших працівників. Дотримання правових норм і приписів допомагає їм засвоїти закладені в законодавстві цінності та перетворити їх на особисті вимоги, що підкреслює важливість правового виховання у спорті. У системі фізичної культури та спорту діють принципи різних рівнів і масштабів, що взаємодіють між собою і утворюють організаційну

основу галузі. Одні з них є загальними та охоплюють усе державне регулювання, закріплені у Конституції, а інші мають обмежену сферу дії, відображаючи специфіку спорту і функціонування системи державного регулювання.

До конституційних принципів державного регулювання відносяться єдність влади і управління, законність, рівність прав громадян у державному управлінні, гласність, оптимальне поєднання централізації та децентралізації, а також міжнародне співробітництво. Ці принципи визначають соціально-політичну основу державного регулювання. Галузеві принципи, які доповнюють конституційні, відображають особливості фізичної культури і спорту та є основою для відокремлення державного регулювання цієї галузі від інших соціальних сфер, таких як охорона здоров'я, освіта і культура [3].

Галузеві принципи державної політики у сфері фізичної культури та спорту, визначені у законі України «Про фізичну культуру і спорт», включають безперервність фізичного виховання для громадян різного віку, врахування інтересів усіх громадян, створення умов для фінансування спортивних організацій та підтримку олімпійського руху [16].

Аналіз спеціальної літератури з питань державного регулювання фізичної культури та спорту дозволяє стверджувати, що спеціальні принципи спортивного права охоплюють нормативно-управлінські ідеї та поняття, закріплені в правових нормах, що визначають зміст цієї галузі (Додаток А). Ці принципи формують цілісність та єдність сукупності правових норм, об’єднаних предметом і методами державного регулювання у спортивному праві. Серед них виокремлюють наступні [4, с. 55]:

1) Забезпечення прав громадян України на охорону здоров'я, заняття фізичною культурою та спортом.
2) Створення здорового навколишнього середовища й умов життя, сприятливих для занять спортом, самореалізації, виховання почуття значущості та реалізації життєвого потенціалу громадян.
3) Забезпечення рівних можливостей для всіх громадян займатися спортом незалежно від доходу.

4) Пріоритетний розвиток фізичної культури і спорту серед соціально вразливих груп (діти з багатодітних родин, сироти, люди з інвалідністю).
5) Відповідальність державних органів, місцевого самоврядування та посадових осіб за створення необхідних умов для заняття спортом.
6) Співпраця державних органів з громадськими фізкультурно-спортивними організаціями.
7) Демократичний підхід до управління сферою фізичної культури й спорту.
8) Єдність правової бази у сфері фізичної культури й спорту на всій території України.
9) Сприятливі умови для фінансування спортивних організацій, олімпійського руху, освітніх і наукових установ у сфері спорту.
10) Регулюючі функції держави у сфері спортивного підприємництва.
11) Самостійність, матеріальна зацікавленість і відповідальність спортивних комерційних організацій за результати діяльності.
12) Повага та дотримання міжнародних зобов'язань у сфері фізичної культури й спорту.
13) Гарантованість суб'єктивних прав учасників спортивних правовідносин [4].

Ці принципи закріплені юридично та є основними орієнтирами державного регулювання у фізичній культурі й спорті [23, 36].

Ефективність державного регулювання фізичної культури та спорту безпосередньо залежить від якості та повноти законодавчої бази. У сфері фізичної культури та спорту в Україні ключовим документом є Закон України «Про фізичну культуру і спорт» [36], який визначає засади державної політики, правові, організаційні та соціальні основи розвитку цієї галузі.

Окрім цього, регуляторне середовище доповнюють деякі нормативно-правові акти (таблиця 1.1.).

Таблиця1.1.

Ключові нормативно-правові акти у галузі фізичної культури і спорту

Нормативно-правовий акт	Зміст та основні положення
Конституція України	Гарантує право громадян на охорону здоров'я, фізичну культуру та спорт як базові конституційні права.
Кодекс законів про працю України	Передбачає право зайнятості працівників фізичною культурою і спортом, встановлює спеціальні пільги для спортсменів.
Закон України "Про забезпечення прав і свобод осіб з інвалідністю"	Регулює фізичну реабілітацію та спортивні заходи для осіб з інвалідністю.
Закон України "Про освіту"	Визначає організацію фізичного виховання в закладах освіти, включаючи забезпечення матеріально-технічної бази.
Закон України "Про державний бюджет"	Регламентує фінансування державних програм, пов'язаних із розвитком фізичної культури та спорту.

Джерело: [10].

Також функціонує низка підзаконних актів, наказів Міністерства молоді та спорту, місцевих нормативних документів, що регулюють діяльність спортивних шкіл, клубів і федерацій (Додаток Б).

Оцінка ефективності законодавчої бази

Переваги чинного законодавства:

- Забезпечення конституційних прав громадян на заняття спортом.
- Юридичне закріплення принципів рівності, доступності та підтримки соціально вразливих груп.
- Створення умов для розвитку як масового спорту, так і спорту вищих досягнень (підтримка олімпійського та паралімпійського руху).
- Можливість співпраці між державними органами та громадськими спортивними організаціями [5].

Основні проблеми та виклики:

1. Фінансування. Недостатність фінансових ресурсів для реалізації державних програм у сфері фізичної культури та спорту, особливо на місцевому рівні.

2. Відсутність чіткого механізму контролю. Недостатня прозорість у розподілі коштів та реалізації проектів.
3. Низька обізнаність населення. Громадяни часто недостатньо інформовані про можливості, які забезпечуються законодавством.
4. Адаптація до міжнародних стандартів. Потреба у вдосконаленні нормативної бази відповідно до вимог міжнародних організацій, таких як МОК, УЄФА, ВАДА [5, 23].

Рекомендації для підвищення ефективності законодавчої бази:

1. Підвищення рівня фінансування галузі шляхом залучення приватного бізнесу та міжнародних донорів.
2. Розробка та впровадження механізмів моніторингу та оцінки ефективності державних програм.
3. Розширення інформаційно-просвітницьких кампаній щодо переваг фізичної культури і спорту.
4. Гармонізація національного законодавства з міжнародними нормами, що сприятиме розвитку міжнародного співробітництва та участі України у глобальних спортивних проектах.

Отже, законодавча база України у сфері фізичної культури і спорту є ключовим інструментом, який сприяє сталому розвитку галузі, формуванню здорової нації та інтеграції України до світового спортивного простору. Однак для досягнення високих стандартів державного регулювання необхідно працювати над усуненням існуючих проблем та адаптацією до сучасних викликів.

1.2. Система та завдання державного регулювання сфери фізичної культури та спорту в Україні

Спорт є однією з найважливіших складових фізичної культури та служить унікальною платформою для прояву та вдосконалення фізичних, технічних і психічних здібностей людини. Сучасна система державного управління фізичною культурою і спортом в Україні є багаторівневою структурою, що включає органи загальної, міжгалузевої та галузевої компетенції. Розуміння ролі та функцій кожного з цих органів дозволяє побудувати ефективну модель підтримки і розвитку фізичної культури та спорту як на національному, так і на регіональному рівнях [18].

Органи загальної компетенції займаються управлінням фізичною культурою і спортом як частиною їхньої ширшої діяльності [23]. Сюди входять місцеві державні адміністрації, які, крім питань спорту, охоплюють і інші сфери суспільного життя, такі як безпека, охорона здоров’я та економіка [18]. Наприклад, місцеві органи державної влади на рівні адміністрацій можуть забезпечувати фінансування для спортивних заходів, будівництва спортивних об'єктів і підтримки молодіжних спортивних програм (Додаток В).

Органи міжгалузевої компетенції забезпечують координацію та реалізацію державної політики у певних питаннях, у тому числі й у сфері фізичної культури [26]. Такі органи, як державні комітети та міністерства, відіграють ключову роль у формуванні міжвідомчої взаємодії, що дозволяє залучити різні сектори економіки й суспільства до підтримки спорту [23]. Наприклад, співпраця Міністерства молоді та спорту з Міністерством охорони здоров’я сприяє впровадженню програм масового спорту, спрямованих на оздоровлення населення та профілактику хронічних захворювань.

Органи галузевої компетенції спеціалізуються на розвитку фізичної культури й спорту як своєї основної діяльності [19]. Міністерство молоді та спорту України [23] є провідним органом у цій сфері, що займається розробкою програм, які спрямовані на забезпечення умов для розвитку спорту серед різних

вікових і соціальних груп. Крім того, міністерство контролює діяльність підпорядкованих йому структур, таких як обласні та місцеві управління спорту, і координує роботу Національного олімпійського комітету, спортивних федерацій і громадських організацій [26].

Система управління фізичною культурою та спортом в Україні складається з чотирьох основних рівнів: центральний, регіональний, місцевий та громадський (рис. 1.1) [23]. На центральному рівні діє Міністерство молоді та спорту України, яке розробляє стратегії та національні програми розвитку фізичної культури й спорту, організовує та підтримує проведення всеукраїнських змагань, забезпечує підготовку та участь національних збірних у міжнародних змаганнях, зокрема Олімпійських іграх. Міністерство також здійснює ліцензування спортивних федерацій, що дозволяє впроваджувати високі стандарти управління у спортивній галузі [18, 20, 26].

Рис. 1.1. Структура управління сферою фізичної культури та спорту державних органів загальної компетенції [23]

Регіональний рівень представлений обласними управліннями спорту, які реалізують загальнонаціональну політику на місцевому рівні. Вони відповідають за впровадження програм фізичного виховання, розвиток дитячо-юнацького

спорту, а також за створення і підтримку спортивної інфраструктури в регіонах. У кожній області можуть діяти спортивні об’єднання, що займаються підтримкою молоді, проведенням змагань та популяризацією спорту серед населення. Важливим аспектом є співпраця обласних управлінь із громадськими організаціями, такими як спортивні клуби і школи.

На місцевому рівні управління спортом здійснюється через районні адміністрації, які підтримують розвиток спорту серед населення на рівні міст, селищ і сіл. Вони відповідають за забезпечення спортивними майданчиками, зокрема у шкільних установах, а також за підтримку масових спортивних заходів, спрямованих на залучення дітей і дорослих до активного способу життя. Місцеві органи також активно співпрацюють із приватним сектором, залучаючи підприємства до фінансування та розвитку спортивних об’єктів [36].

На громадському рівні ключовими структурами є спортивні об'єднання, федерації та Національний олімпійський комітет, які займаються розвитком і популяризацією спорту. НОК України, зокрема, відповідає за організацію та підтримку підготовки українських спортсменів до участі в Олімпійських іграх. Спортивні федерації надають послуги тренувань, проводять змагання та забезпечують професійний розвиток спортсменів. Громадські організації активно співпрацюють із державними органами, сприяючи реалізації державних програм у сфері спорту та фізичного виховання [2, 8, 13].

У правовій площині розвиток фізичної культури та спорту в Україні регулюється рядом законодавчих актів. Основним законом є Закон України «Про фізичну культуру і спорт» [35], який визначає основні принципи державної політики у сфері фізичного виховання, спорту та оздоровлення населення. Українське законодавство також включає міжнародні стандарти, спрямовані на розвиток безпечного та прозорого спорту. Україна є підписантом кількох міжнародних угод, зокрема Європейської конвенції про боротьбу з насильством на спортивних заходах та Конвенції проти допінгу в спорті, що дозволяє інтегрувати європейські та світові стандарти до української спортивної системи.

Головними завданнями державного управління фізичною культурою та спортом в Україні є забезпечення науково обґрунтованого фізичного виховання населення, підготовка професійних спортсменів, залучення громадян до систематичних фізичних навантажень, розвиток масового спорту в усіх його проявах [5, с. 186]. Досягнення стратегічних цілей державного управління можливе лише за умови вирішення всього комплексу завдань шляхом ефективного управління галуззю [11, с. 51].

Термін «функція», що походить від латинського слова, пов'язаного з поняттям «виконання», має широке застосування в різних наукових дисциплінах. Це багатогранне поняття охоплює такі аспекти, як прояв властивостей об'єкта в системі, взаємодія між об'єктами, соціальні норми і дії, а також цілеспрямована діяльність елементів системи. У вузькому сенсі функція – це сукупність завдань і засобів для їх виконання. Функції є фундаментальним поняттям для розуміння будь-якої організованої діяльності, оскільки вони визначають її мету і структуру. В управлінні функції відіграють ключову роль, формуючи систему управління і забезпечуючи ефективну координацію її елементів [11].

Глибокий аналіз наукової літератури свідчить про тривалі дискусії щодо трактування поняття «функції державного управління». На сьогоднішній день не існує єдиного, загальновизнаного визначення цього феномену. Науковці, залежно від обраного теоретичного підходу, виділяють різноманітні ознаки, що формують зміст поняття «функції державного управління». Серед них:

- Реальний, цілеспрямований вплив на об'єкт управління, який має характерні ознаки самостійності, однорідності, складності та стабільності.
- Вид державно-управлінської діяльності, що виник в результаті поділу управлінської праці.
- Спрямованість на досягнення конкретних цілей та розв'язання управлінських завдань.
- Складові частини, етапи та напрями управлінської діяльності.
- Здійснення функцій відповідно до законодавства спеціально уповноваженими органами влади.

- Застосування специфічних методів державного управління [12, с. 47].

Таким чином, під функціями державного управління у сфері фізичної культури і спорту слід розуміти цілеспрямовану діяльність державних органів, спрямовану на вирішення стратегічних завдань розвитку галузі шляхом систематичного впливу на всі компоненти системи управління [44, с. 59]. Цей вплив здійснюється за допомогою спеціалізованих методів і процедур, що дозволяють формувати і реалізовувати державну політику у сфері фізичної культури і спорту.

Спеціальні функції державного управління відображають особливий характер впливу на різні аспекти розвитку галузі. Вони визначаються специфічними завданнями, що виникають у процесі управління, і вимагають застосування особливих підходів та інструментів. До таких функцій можна віднести:

- Пріоритетизацію: Визначення найважливіших напрямів розвитку галузі та розподіл ресурсів відповідно до встановлених пріоритетів.
- Стратегічне планування: Розробка довгострокових планів розвитку галузі з урахуванням сучасних тенденцій і перспектив.
- Моніторинг та оцінка: Систематичний контроль за ходом реалізації планів, оцінка досягнутих результатів та внесення необхідних коригувань.
- Координація: Забезпечення взаємодії всіх учасників процесу управління, включаючи державні органи, спортивні федерації, громадські організації та інші зацікавлені сторони.
- Інновації: Сприяння впровадженню нових технологій, методів і підходів у сфері фізичної культури і спорту.

Особливої уваги заслуговує функціональна складова управління розвитком фізичної культури і спорту. Під функціями управління розуміють послідовні етапи, взаємопов’язані дії, що передбачають збір, обробку даних та прийняття управлінських рішень для досягнення поставлених цілей (таблиця 1.2.) [16].

Таблиця 1.2.

Ключові функції управління галуззю фізичної культури і спорту

Функція управління	Зміст функції	Методи реалізації
Пошуково-діагностична	Моніторинг та аналіз стану галузі.	Аналіз даних, опитування, спостереження, статистичні дослідження.
Проблемно-аналітична	Виявлення та аналіз проблем у галузі.	SWOT-аналіз, експертне оцінювання, аналіз причинно-наслідкових зв'язків.
Структурно-цільова	Формулювання цілей та завдань розвитку галузі.	Установка SMART-цілей, стратегічне планування, моделювання цільових програм.
Оцінно-прогностична	Розробка альтернативних рішень та оцінка їх ефективності.	Експертний аналіз, прогнозування, аналіз сценаріїв.
Програмно-організаційна	Розробка та впровадження програми розвитку галузі.	Планування, організація заходів, мобілізація ресурсів, реалізація стратегій.
Контрольно-облікова	Контроль виконання рішень та завдань.	Аудит, інспекції, звітність, оцінка відповідності діяльності встановленим стандартам.
Підсумково-коригуюча	Оцінка результатів діяльності та внесення деяких коректівів.	Зворотний зв'язок, аналіз досягнень, внесення змін до планів чи програм.

Джерело: [16]

Наведена група функцій покликана забезпечити всебічний аналіз системи фізичної культури і спорту. Вона дозволяє виявити внутрішню структуру системи, дослідити взаємодію її складових, проаналізувати динаміку розвитку та вплив зовнішніх і внутрішніх факторів. Завдяки цим функціям стає можливим оцінити потенціал системи та обґрунтувати ефективні управлінські рішення, спрямовані на сталий розвиток галузі [45, с. 79].

Окрім функцій, важливу роль відіграють методи державного управління. Серед найпоширеніших методів аналізу в галузі фізичної культури і спорту можна виділити: часовий, структурний, порівняльний, трендовий, факторний, кореляційний, регресійний аналіз, а також методи нелінійного та елементарного статистичного аналізу.

Державне регулювання фізичної культури і спорту – це комплекс заходів, спрямованих на вплив держави на розвиток цієї галузі. Воно включає як прямі

методи (адміністративні: заборони, дозволи, ліцензування тощо), так і непрямі (економічні: бюджетування, субсидії, пільгове оподаткування) [46].

Планування є важливим інструментом державного регулювання. Воно передбачає розробку стратегій, тактик та оперативних планів для досягнення поставлених цілей. Використовуються різні методи планування, такі як стратегічне, тактичне, оперативне, сітьове, програмно-цільове, балансове, нормативне, індикативне та календарне.

Сукупність практичних інструментів державного керівництва розвитком фізичної культури та спорту – це механізми втілення державних управлінських функцій у цій сфері. Головна мета та завдання таких методів полягають у визначенні відповідальності та встановленні покарань за невиконання або неналежне виконання службових обов'язків посадовими особами [44, 46, 47].

Адміністративні методи, або методи прямого впливу керівництва на підлеглих, передбачають використання засобів владної мотивації, що ґрунтуються на примусі чи можливості його застосування, а також на переконанні для забезпечення належного виконання посадовими особами покладених на них функціональних обов'язків і службових повноважень, спрямованих на реалізацію державної політики розвитку фізичної культури та спорту в Україні.

Для стимулювання працівників галузі до підвищення професійної майстерності та активного вирішення поставлених задач застосовують економічні методи. Вони передбачають матеріальне заохочення, зокрема, через гнучку систему оплати праці, податкові пільги, компенсації, премії та різноманітні виплати. Також використовуються нематеріальні стимули, такі як можливість професійного розвитку, участь у проектах та отримання грантів, що сприяють підвищенню кваліфікації та впровадженню інновацій [47].

Державна політика у сфері фізичної культури та спорту також активно використовує соціально-психологічні інструменти для підвищення мотивації та залученості працівників галузі (таблиця 1.3.). Це досягається шляхом

цілеспрямованого впливу на свідомість та цінності людей. Серед таких методів можна виділити:

Таблиця 1.3.

Соціально-психологічні інструменти та методи прогнозування у сфері фізичної культури та спорту

Категорія	**Методи/Інструменти**
Соціально-психологічні інструменти	
Формування позитивного іміджу професії	Створення сприятливого образу тренера, спортсмена, спортивного функціонера через медіа, соціальні мережі та заходи.
Навіювання	Використання вербальних та невербальних засобів для формування бажаних установок та переконань.
Ідеомоторне тренування	Використання уяви для досягнення поставлених цілей.
Нейролінгвістичне програмування	Вплив на підсвідомість людини для зміни її поведінки та сприйняття.
Психоемоційна гігієна	Створення сприятливих психологічних умов для роботи та відпочинку.
Власне приклад	Демонстрація бажаних якостей та поведінки лідерів галузі.
Соціальна значимість	Підкреслення важливості спорту розвитку фізичної культури і суспільства для суспільства.
Методи прогнозування	
Оцінка поточного стану	Аналіз сильних і слабких сторінок, можливостей та загроз.
Виявлення тенденцій	Визначення напрямків розвитку галузі на основі аналізу даних.
Передбачення майбутніх змін	Оцінка впливу зовнішніх і внутрішніх факторів на розвиток галузі.
Розробка ефективних стратегій	Створення планів дій для досягнення поставлених цілей.

Джерело: [47]

Застосування методів прогнозування дозволяє державі приймати обґрунтовані рішення щодо розвитку інфраструктури, підготовки кадрів, фінансування та інших аспектів галузі. Тож, поєднання соціально-психологічних методів та методів прогнозування сприяє створенню ефективної системи управління розвитком фізичної культури і спорту [1, 5, 41].

Таким чином, система державного управління фізичною культурою і спортом в Україні є багаторівневою та комплексною структурою. Вона охоплює органи різних компетенцій і рівнів, забезпечуючи розвиток і підтримку спорту та фізичного виховання на всіх етапах – від місцевого до міжнародного. Ключовими напрямами є створення умов для занять спортом серед населення, підтримка професійного спорту та міжнародного співробітництва, що сприяє зміцненню іміджу України на світовій спортивній арені.

РОЗІДЛ 2.
ДЕРЖАВНІ МЕХАНІЗМИ РЕГУЛЮВАННЯ РОЗВИТКУ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ І СПОРТУ

2.1. Активізація державного регулювання фізичної культури та спорту в Україні

Визначення меж державного регулювання у сфері фізичної культури та спорту значною мірою залежить від типу соціальної політики конкретної держави. У процесі дослідження цього питання ми спиралися на різні аспекти та характеристики економічної й соціальної політики. Серед них найважливішими для розв'язання проблем фізичної культури та спорту є економічні, організаційні та правові аспекти. Вони визначають важливість державного регулювання, що безпосередньо впливає на рівень реалізації проголошених пріоритетів і соціальних гарантій для населення країни.

Соціальна політика держави визначається як система цілеспрямованих заходів, реалізація яких здійснюється, зокрема, за рахунок фінансових ресурсів. Це визначення дозволяє перейти до конкретних організаційних форм та методів фінансового регулювання з боку держави, які залежать від економічної системи, суспільних і соціальних пріоритетів, а також інших цілей [25].

«Найважливішим напрямком економічної політики в країнах з розвиненою соціально-орієнтованою ринковою економікою є стимулювання розвитку соціально-відповідального бізнесу. Залучення інвестиційних ресурсів у сферу соціальних послуг, до яких відносяться послуги фізичної культури і спорту, полягає в створенні таких загальних умов їх застосування, які створять зацікавленість в напрямку капіталу в дану галузь» [29, с.305].

Основною передумовою створення сектору соціально відповідального бізнесу, спрямованого на розвиток державного регулювання фізичної культури

та спорту, має стати економічна зацікавленість комерційних підприємств у покращенні здоров'я своїх працівників. Це, у свою чергу, сприяє підвищенню їхньої продуктивності та зменшенню кількості днів непрацездатності. Таким чином, інвестиції бізнесу в розвиток спортивної інфраструктури слід розглядати як вклад у людський капітал, який в умовах інформаційного суспільства стає ключовим чинником економічної ефективності [30, с.88]. Наприклад, у Японії на модернізацію технічної бази витрачається 8% ВВП, тоді як на розвиток освіти та людського капіталу – 16%. У США компанії виділяють на ці цілі до 20% ВВП (рис. 2.1)

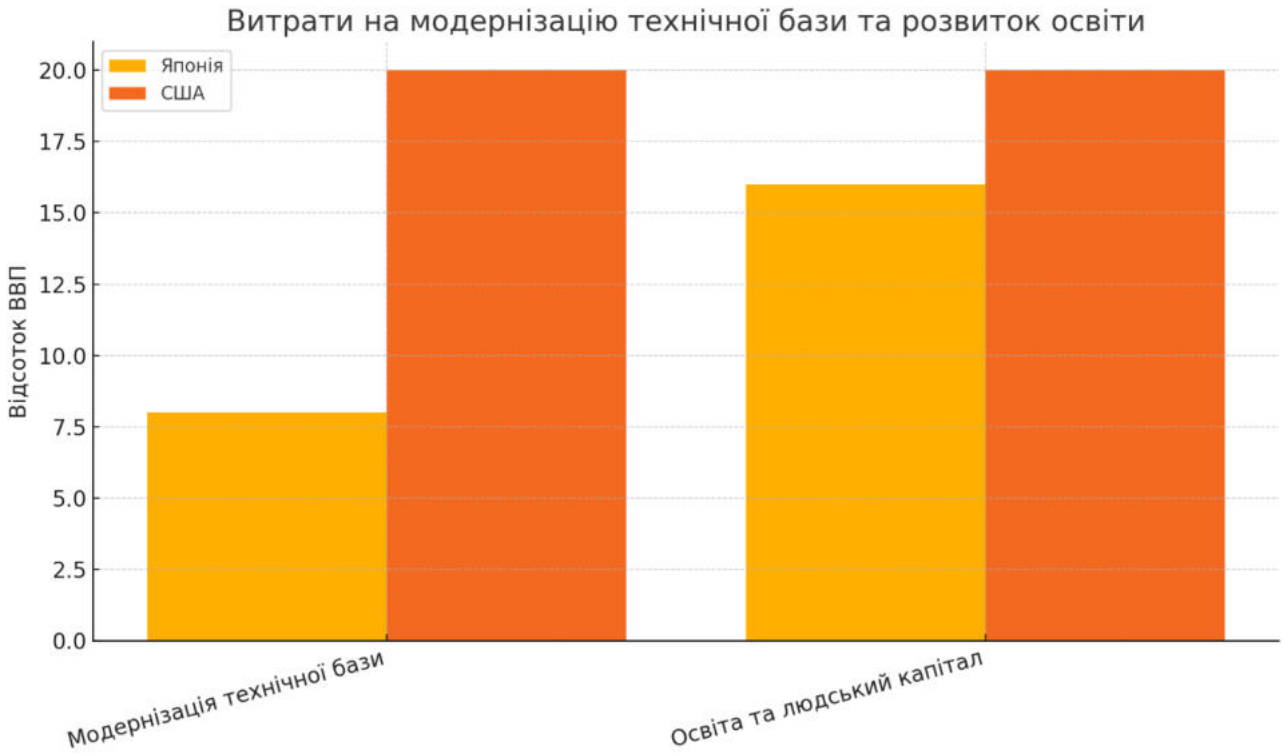

Рис. 2.1.: Витрати на модернізацію технічної бази та розвиток освіти. Джерело: [29, 30].

Для активізації та залучення всіх учасників соціальних процесів необхідно створити партнерські відносини між новими для України суб'єктами соціальної взаємодії – комерційним сектором, некомерційними організаціями та державою. У контексті розвитку сектора соціально відповідального бізнесу важливим завданням є вдосконалення правової бази та економічних механізмів, що

стимулюють комерційні підприємства до соціальних інвестицій, зокрема у створення власних спортивно-рекреаційних комплексів. Основою таких стимулюючих механізмів має стати запровадження пільгового оподаткування об’єктів соціальної інфраструктури та зменшення оподатковуваного прибутку підприємств шляхом включення витрат на фізичну культуру працівників у собівартість реалізованої продукції.

Аналіз джерел фінансування фізичної культури та спорту в різних країнах показав, що характерною особливістю більшості з них є розвинена спортивна індустрія. Вона виступає не лише ефективним соціально-економічним чинником розвитку спорту, але й важливим джерелом його фінансування завдяки системі спонсорства.

На сьогоднішній день спортивне спонсорство стало невід'ємною частиною професійного спорту та відіграє значну роль у формуванні бюджету команд. Воно перетворюється на своєрідний "тренд" серед олігархів. З одного боку, це підкреслює зростання значення професійного спорту в суспільстві, але одночасно вказує на фінансову слабкість професійних клубів і комерційного спорту загалом. У країнах із розвиненою економікою, де професійний спорт має стабільну фінансову базу, спонсорство відіграє менш вагому роль. Наприклад, у США спонсорство здебільшого пов’язане з олімпійським та студентським спортом [39].

У більшості розвинених європейських країн, де спортивні клуби перебувають у стабільному фінансовому становищі, частка спонсорських коштів у їхньому бюджеті є меншою, ніж в Україні. Так, у середині 90-х років спонсорські доходи професійних футбольних клубів Німеччини не перевищували 10% їхніх бюджетів. Наприклад, мюнхенська «Баварія» у 2016 році отримала від свого головного спонсора, компанії «Opel», 6 мільйонів марок, що становило лише 5% її бюджету. Найбільші спонсорські контракти (~23%) на той час припадали на спортивні федерації [51].

Зважаючи на іноземний досвід, одним із ключових завдань держави для зменшення бюджетного навантаження у сфері фінансування фізичної культури

та спорту є заохочення спортивного спонсорства в аматорському спорті. Подальший розвиток такого спонсорства в Україні значною мірою залежить від правових механізмів державного регулювання, зокрема від вирішення питань, пов’язаних з оподаткуванням.

Останнім часом спостерігається позитивна динаміка у розвитку платних послуг для населення. В Україні швидко зростає кількість комерційних спортивно-оздоровчих комплексів [38]. Варто зазначити, що саме приватний бізнес, зокрема малий і середній, демонструє ефективне використання ресурсів та високий рівень відповідальності за експлуатацію майнових об'єктів. Аналіз фінансово-економічних показників роботи державних і приватних підприємств за 2017-2018 роки виявив, що державні підприємства, як правило, є менш ефективними: вони характеризуються нижчою прибутковістю, слабкою сприйнятливістю до інновацій і надмірно роздутим управлінським апаратом. Це узгоджується зі світовими тенденціями, де роль держави полягає у розвитку соціальної та інституційної інфраструктури у сфері фізичної культури та спорту.

Таким чином, створюючи сприятливі умови для приватного бізнесу, держава без значних фінансових витрат досягає подвійної мети: стимулює економічне зростання та наповнення бюджету, а також сприяє розвитку соціальної сфери, зокрема фізичної культури та спорту.

Для вдосконалення системи державного регулювання у сфері фізичної культури та спорту необхідно виконати такі ключові завдання:

1. Збільшення зацікавленості громадян у заняттях фізкультурою та спортом шляхом:

- адаптації юнацької фізичної культури до сучасних стандартів та потреб, зокрема шляхом акценту на ігрові види спорту;
- забезпечення доступу до спортивних занять для всіх категорій населення, включно з розробкою механізмів пільгового або безкоштовного відвідування спортивних об’єктів для малозабезпечених (студентів, осіб з інвалідністю, літніх людей тощо);

- створення та розвитку системи волонтерства у сфері масового спорту;
- розробки та впровадження програм популяризації фізичної культури та спорту як невід'ємної частини здорового способу життя, що включають соціальну рекламу, інформаційні проєкти, висвітлення спортивних заходів у ЗМІ, організацію свят відкриття спортивних об’єктів, а також активну інформаційну підтримку в Інтернеті.
- Покращення якості спортивних послуг через впровадження системи сертифікації фізкультурно-спортивних організацій та центрів для занять спортом.

2. Розвиток інфраструктури масового спорту як в освітніх закладах, так і на місцях, зокрема: будівництво багатофункціональних залів, залів з басейнами, спортивних майданчиків та стадіонів у освітніх установах, а також спортивних центрів, що знаходяться у державній власності (Додаток Г).

Важливим напрямком у цій сфері є і підвищення престижу країни на міжнародній арені. «Спорт вищих досягнень виконує важливі «міждержавні» соціально - політичні функції, є чинником зміцнення взаєморозуміння між народами. Проведення Олімпійських ігор і великих міжнародних змагань є наймогутнішим ідеологічним і інформаційним інструментом формування позитивного іміджу країни. Крім того, подібні заходи є презентацією країни й конкретного міста, у тому числі, для потенційних закордонних інвесторів» [49, с.87].

Розвиток цивільного патріотизму та національної самосвідомості є одним з ключових непрямих позитивних результатів фізкультурно-спортивної діяльності (таблиця 2.1.).

Таблиця 2.1.

Характеристика цивільного патріотизму та національної самосвідомості

Характеристика	Опис
Єдність з Батьківщиною	Постійне відчуття зв'язку з життям та діяльністю людей, які живуть на рідній землі.
Любов до Батьківщини	Глибока любов до держави, що виявляється в конкретних вчинках і діях.
Гордість за країну	Підвищене почуття гордості за свою країну, народ та національні символи.
Моральна відповідальність	Відповідальність кожної людини за долю Батьківщини, народу, їх поточний стан і майбутнє.
Громадянський і професійний обов'язок	Високий рівень відповідальності у дотримання прав і виконання професійних та військових обов'язків.
Захист інтересів країни	Бажання та здатність захистити Батьківщину, забезпечити її інтереси та безпеку у всіх сферах.
Діяльність для процвітання держави	Активна діяльність усіх структур та громадян для підвищення міжнародного авторитету країни.
Прихильність до цінностей і традицій	Лояльність до цінностей, традицій, ідеалів своєї держави, народу та професії.
Збереження та примноження слави Батьківщини	Дії для підтримки честі й совісті громадянина та війни, а також для примноження слави держави.
Усвідомлення величі Батьківщини	Постійне усвідомлення значущості та величі своєї держави.
Досягнення світових результатів у фізичній культурі та спорті	Використовуйте свої можливості для досягнення високих результатів на міжнародних змаганнях, зокрема на Олімпійських іграх.

Джерело: [41].

Отже, дослідження ролі фізичної культури та спорту, згідно з проведеним науковим аналізом, дозволило зробити висновок, що вони, поряд з охороною здоров'я, освітою та індустрією відпочинку, є складовими сектору суспільного виробництва. Як частина соціальної сфери, фізична культура і спорт виконують важливу роль у реалізації соціально-економічної політики держави. У сучасному підході українських науковців фізична культура і спорт розглядаються через призму теорії суспільних благ, згідно з якою вони виконують численні функції,

охоплюють всі аспекти життєдіяльності людей і включають всі вікові категорії населення, слугуючи універсальним інструментом для реалізації завдань соціальної політики. Завдяки вираженому позитивному впливу фізичної культури та спорту на соціальний добробут можна зробити висновок, що вони більше належать до змішаних суспільних благ, а не до приватних. Та частина, що гарантується державою та фінансується з бюджетних коштів, є чистими суспільними благами. Послуги, що оплачуються за рахунок позабюджетних джерел, зокрема особистих коштів громадян, належать до сфери приватних благ. Загалом, централізовано регульована фізкультурно-спортивна діяльність утворює окрему категорію змішаних соціально-значущих суспільних благ, і в її структурі можна виділити чотири сектори: державний, добровільно-суспільний, змішаний та приватний комерційний.

2.2. Практичні аспекти управління фізичною культурою і спортом в Україні (на прикладі президентської ініціативи «Активні парки – локації здорової України»)

Наукові дослідження переконливо свідчать про незаперечну значимість фізичної культури і спорту для людини, суспільства та держави, що підтверджується численними публікаціями та нормативними документами [28, 40, 53]. Вітчизняна наукова думка вже досить глибоко опрацювала питання державного регулювання фізичної культури і спорту, спираючись на конституційні гарантії [2, 7, 18; Стаття 49]. Однак, потреба у постійному вдосконаленні системи управління залишається актуальною, що відкриває широкі перспективи для подальших наукових досліджень [54].

У ході систематизації наукових робіт вітчизняних авторів ми звернули увагу на неоднозначне застосування термінів «сфера фізичної культури і спорту» та «сфера спорту». Незважаючи на те, що ці терміни часто використовуються як

синоніми, їхнє точне значення залишається невизначеним. Проаналізувавши сучасну наукову літературу та нормативні документи, ми не виявили чіткого трактування цих понять. Хоча Закон України «Про фізичну культуру і спорт» [36] згадує «сферу фізичної культури і спорту», він не містить детального визначення цього терміну, обмежуючись лише загальним описом фізичної культури і спорту та їхніх напрямів (табл. 2.2).

Таблиця 2.2

Визначення термінів «фізична культура», «спорт» та їх напрями відповідно до Закону України «Про фізичну культуру і спорт»

Фізична культура	Спорт
Діяльність суб'єктів сфери фізичної культури і спорту спрямована на	
забезпечення рухової активності людей з метою їх гармонійного, передусім фізичного, розвитку та ведення здорового способу життя	виявлення та уніфіковане порівняння досягнень людей у фізичній, інтелектуальній та іншій підготовленостях шляхом проведення спортивних змагань та відповідної підготовки до них
Напрями	
- фізичне виховання різних груп населення, - масовий спорт, - фізкультурно-спортивна реабілітація	- дитячий спорт, - дитячо-юнацький спорт, - резервний спорт, - спорт вищих досягнень, - професійний спорт, - спорт ветеранів, - олімпійський спорт, - неолімпійський спорт, - службово-прикладний та військово-прикладний спорт, - спорт осіб з інвалідністю тощо

Джерело: [37]

Як свідчать дані таблиці 2.1, сфера фізичної культури та спорту охоплює різноманітні види діяльності, які відрізняються за своїми цілями та спрямуваннями. Сучасні українські дослідники використовують широкий спектр термінів для опису цих видів діяльності, серед яких найпоширенішими є «галузь фізичної культури і спорту», «сфера фізичної культури і спорту» та «сфера спорту». Аналіз наукових праць вказує на те, що поняття «галузь фізичної культури і спорту» часто використовується в контексті державного управління та економіки [7, 19, 21, 27].

Історію класифікації фізичної культури в Україні наведено в таблиці 2.3.

Таблиця 2.3

Історія класифікації фізичної культури в Україні

Рік	Класифікатор	Сфера	Місце фізичної культури
1976 рік	Загальносоюзний класифікатор галузей народного господарства (СРСР)	Невиробнича сфера	Інтегрована в сферу «Охорона здоров'я, фізична культура і соціальне забезпечення».
1994 рік	Загальний класифікатор галузей народного господарства України	Невиробнича сфера	Виділена в окрему підгалузь «Фізична культура і спорт», але залишена в невиробничій сфері.

Джерело: [9]

Важливо розуміти, що за цим класифікатором поняття «галузь фізичної культури і спорту» не відповідає міжнародному розумінню економічної діяльності, а відображає сукупність суб'єктів, незалежно від їхніх форм власності та організаційно-правових форм [9].

Як свідчать наукові дослідження [2, 6, 40] та законодавчі акти [36], поняття «сфера фізичної культури і спорту» є центральним у вивченні державного управління у цій галузі.

Згідно з В.О. Сутулою [43], цей термін широко використовується в українському науковому дискурсі та законодавстві. Автор пропонує більш детальне тлумачення: ««сфера фізичної культури» охоплює діяльність, пов’язану з фізичними вправами, а «фізична культура» — це ширше поняття, що включає історичний аспект, різноманітні форми діяльності та її результати» [43].

Дослідження в сфері спорту [13, 17, 19] часто зосереджені на управлінні спортивними організаціями, підприємництві в спорті та економічних аспектах спортивної діяльності. Цей фокус пов'язаний зі змінами в класифікації видів економічної діяльності, де спорт виділений як окрема сфера [15].

«Спорт» – це не просто фізична активність, а складне соціокультурне явище, яке включає змагання, підготовку та досягнення високих результатів [32, 43].

Раніше спорт розглядався як частина фізичної культури, але сьогодні він має статус самостійної сфери діяльності, як це визначено в Законі України «Про фізичну культуру і спорт» (1993 р.) [38].

У 1996 році Україна перейшла на міжнародну систему класифікації економічної діяльності, затвердивши КВЕД. Цей класифікатор детально описує, чим займаються різні підприємства та організації (Додаток Д). Відповідно до нього, економічна діяльність – це процес виробництва товарів або надання послуг за допомогою певних ресурсів. Галузі економіки поділяються на секції, підсекції, розділи, групи, класи та підкласи для більш детального аналізу.

Цікаво, що в новому класифікаторі фізична культура вже не розглядається як окремий вид економічної діяльності. Натомість, спорт віднесли до розділу «Діяльності в сфері відпочинку і розваг». Тобто, спорт тепер розглядається більше як розвага, а не як окрема галузь економіки. Це було перше офіційне використання терміну «сфера спорту» в українських нормативних документах.

Однак, у 2011 році ситуація змінилася. Був прийнятий новий Закон України «Про фізичну культуру і спорт», який визначив спорт як окремий вид діяльності. Це означає, що спорт отримав більш чітке визначення і регулювання на законодавчому рівні.

Національний класифікатор економічної діяльності ДК 009:2010, введений в дію 2012 року та базований на європейських стандартах, відносить спорт до секції «Мистецтво, спорт, розваги та відпочинок». Зокрема, діяльність у сфері спорту класифікується за кодом 93.1. [15]. Таким чином, термін «сфера спорту» найбільш точно відображає економічний аспект цієї діяльності.

Проте існує розбіжність між цим класифікатором та Законом України «Про фізичну культуру і спорт». Закон регулює ширшу сферу, включаючи як фізичну культуру, так і спорт, і поділяє їх на різні напрями. Цей розподіл відповідальності

між фізичною культурою та спортом, що підпадають під управління різних міністерств і відомств, створює певну двоїстість у законодавстві.

Для усунення цієї невідповідності необхідно:

- Систематизувати законодавство: Створити єдиний правовий простір, який би охоплював як економічний, так і соціальний аспекти фізичної культури та спорту.
- Уточнити термінологію: Визначити чіткі критерії для відмежування фізичної культури від спорту в контексті законодавства.
- Оптимізувати управління: Сконцентрувати управління сферою фізичної культури та спорту в одному державному органі, щоб уникнути дублювання функцій.

Необхідність уніфікації підходів до регулювання сфери фізичної культури та спорту є нагальною. Це дозволить створити більш ефективну систему управління, сприяти розвитку спорту в Україні та підвищити рівень фізичної активності населення.

Поняття «сфера спорту» активно використовується в європейських дослідженнях, зокрема при аналізі «європейської моделі» фізичної культури та спорту [8], а також при вивченні європейського досвіду регулювання фізичної активності [18, 53]. Такий підхід пов'язаний з тим, що в країнах ЄС вся фізична активність, незалежно від форми, відноситься до сфери спорту [55]. Біла книга ЄС зі спорту дає всеосяжне визначення спорту, охоплюючи як оздоровчу фізичну активність, так і спорт високих досягнень [56]. Основні напрями розвитку спорту в Європі включають оздоровчу фізичну активність, спорт в освіті, масовий спорт та спорт вищих досягнень [24]. Цей європейський досвід може бути корисним для реформування вітчизняної системи управління фізичною культурою і спортом.

Порівняльний аналіз напрямів рухової активності і спорту, визначених на рівні Європейського Союзу, та напрямів фізичної культури і спорту, закріплених у чинному законодавстві України (див. табл. 2.1), виявляє суттєві відмінності. Така диспропорція свідчить про необхідність подальшого дослідження та

законодавчого вдосконалення у цій сфері. Зокрема, доцільно розглянути питання внесення змін до Закону України «Про фізичну культуру і спорт».

Аби втілити в життя п’ять функцій спорту, як це передбачено Білою книгою зі спорту, та досягти європейських стандартів, в Україні необхідно збалансовано розвивати професійний, масовий і спортивний сектор високих досягнень [24]. Це, в свою чергу, потребує суттєвих змін. Зокрема, слід реформувати механізм впровадження державної політики у сфері фізичної культури і спорту, а також оновити систему органів державної влади, надавши більше повноважень органам місцевого самоврядування та громадським спортивним організаціям.

Ключовим завданням державної політики в галузі спорту є формування у населення усвідомлення необхідності займатися фізичною культурою. Держава має забезпечити доступність та якість спортивних послуг шляхом встановлення відповідних державних соціальних стандартів і нормативів. Однак, в Україні наразі відсутня чітка правова база, яка б регулювала ці питання. Прийняття Закону України «Про державні соціальні стандарти та державні соціальні гарантії у сфері фізичної культури і спорту» [54] стане важливим кроком для вирішення цієї проблеми та забезпечення соціальної підтримки населення у сфері фізичної культури і спорту [8].

Сучасна система управління фізичною культурою і спортом в Україні характеризується надмірною залежністю нижчих рівнів від вищих, особливо у відносинах між національними федераціями та центральним органом виконавчої влади. Це порушує баланс між державою, місцевим самоврядуванням та громадськістю у сфері спорту [24]. Для наближення до європейських стандартів необхідно законодавчо чітко визначити, що таке спорт, які його основні напрями, хто є суб’єктами спортивної діяльності та як організувати ефективне управління цією сферою. Світова практика демонструє, що масовий спорт успішно розвивається в державному секторі, а великий спорт – переважно в недержавному. Держава має забезпечити фінансування спорту для всіх, але її

роль у фінансуванні великого спорту може бути зведена до мінімуму. Водночас, державний контроль за професійним спортом необхідно посилювати [28].

У контексті євроінтеграції України, модернізація системи управління фізичною культурою та спортом є невід'ємною частиною. Актуальні тренди включають адаптацію європейських стандартів, децентралізацію управління, розвиток ринку спортивних послуг та впровадження державних стандартів якості. Для синхронізації з європейськими нормами необхідно розробити детальний план розвитку спорту, спираючись на принципи, викладені в Білій книзі ЄС. Важливим кроком є чітке законодавче визначення поняття «сфера спорту». Це дозволить структурувати діяльність фізкультурно-спортивних організацій та сприяти розвитку різних сегментів спорту: оздоровчого, освітнього, масового, високих досягнень та професійного. Паралельно, поняття «фізична культура» слід використовувати для опису індивідуальної фізичної активності. Для реалізації цих змін необхідно внести відповідні зміни до законодавства, зокрема до Закону України «Про фізичну культуру і спорт».

Проте варто відзначити те, що в Україні не варто копіювати так звану «європейську спортивну модель». Різноманітність спортивних структур Європи не дозволяє говорити про єдину модель. Тому, спираючись на загальноєвропейські цінності спорту (як їх визначає Рада Європи), нам слід створити власну модель, адаптовану до унікальних українських реалій, можливостей та традицій [56].

Досліджуючи практичні аспекти управління фізичною культурою і спортом в Україні, розглянемо Президентську ініціативу «Активні парки – локації здорової України», яка має на меті популяризацію фізичної активності серед населення шляхом створення доступних спортивних зон у громадах [31]. Основні завдання проєкту відображено на рисунку 2.2.

Основні завдання Президентської ініціативи «Активні парки – локації здорової України» [31].

Ініціатива реалізується за участю органів державної влади, місцевого самоврядування, громадських організацій та бізнесу, що дозволяє забезпечити системний підхід до створення спортивних просторів у кожній громаді України [34]. Створення таких локацій спрямоване на довгостроковий ефект — покращення здоров'я нації та підвищення соціальної згуртованості.

Органи місцевого самоврядування відіграють ключову роль у втіленні ініціативи на території громад. Основні напрямки їх діяльності включають [35, 36]:

- Визначення та виділення земельних ділянок для облаштування парків. Це можуть бути як невикористовувані міські простори, так і спеціально підготовлені території.

- Забезпечення фінансової підтримки проєкту з місцевих бюджетів, що включає встановлення обладнання, благоустрій території та подальше обслуговування.
- Пошук партнерів серед місцевого бізнесу та громадських організацій, які можуть забезпечити додаткове фінансування або надати необхідні ресурси.
- Організація інформаційних кампаній для залучення населення до занять спортом, що включає розповсюдження інформації через місцеві медіа та соціальні мережі.

Приклади реалізації на місцевому рівні (Додаток Е) [33]:

1. Селище Немішаєве, Київська область:

У Немішаївській громаді реалізація проєкту "Активні парки" стала прикладом активної співпраці між місцевою владою, бізнесом і громадськістю. Головні аспекти [23, 42]:

- Інфраструктура: Створено кілька спортивних зон із тренажерами, воркаут-майданчиками, біговими доріжками, зонами для командних ігор та фітнесу. Парк обладнано сучасними навісами для занять у різну погоду [31].
- Інновації: Запроваджено мобільні додатки для тренувань, які допомагають планувати фізичні навантаження та відстежувати прогрес.
- Співпраця: Місцева влада організувала круглі столи та консультації із залученням громадських організацій, бізнесу й активістів для узгодження потреб громади.
- Інклюзивність: Встановлено обладнання для людей із особливими потребами, включаючи адаптовані тренажери та тактильні таблички.
- Громадські заходи: Проводяться спортивні фестивалі, майстер-класи та регулярні заняття з тренерами, організовані спільно з активістами та волонтерами.
- Освітні ініціативи: Організовано тренінги для тренерів та волонтерів, які займаються проведенням групових занять. Зокрема, працює клуб

"Надія" для літніх людей, де проводяться програми зі зміцнення здоров’я та соціальної активності [22, 23, 33].

2. Селище Клавдієво-Тарасове, Київська область [33, 34]:

- Зона для воркауту, дитячий майданчик і простір для групових занять, таких як йога та фітнес, стали центром активності для мешканців.
- Створено інклюзивні умови для людей із обмеженими можливостями, включаючи адаптоване обладнання та доступність інфраструктури.
- Впроваджено серію заходів із залучення населення, зокрема спортивні фестивалі та змагання.

3. Місто Київ [31, 33]:

- У кількох районах столиці, таких як «Нивки», «Позняки» та «Троєщина», облаштовано активні парки з тренажерами, біговими доріжками та зонами воркауту.
- Використання мобільних додатків для надання рекомендацій щодо тренувань і відстеження прогресу користувачів.

4. Село Козелець, Чернігівська область [33, 34]:

- Місцева громада активно долучилась до створення майданчиків для командних ігор та зон для силових вправ.
- Залучення місцевого бізнесу дозволило розширити спектр доступних активностей.

5. Місто Львів [31, 34]:

- Парки стали центрами проведення спортивних заходів, майстер-класів і тренувань на відкритому повітрі.
- Співпраця з громадськими організаціями забезпечила проведення безкоштовних занять із тренерами.

Виклики даної співпраці:

- Обмежений бюджет місцевих органів, який інколи не дозволяє повністю реалізувати всі заплановані заходи.

- Низький рівень зацікавленості деяких громад у розвитку спортивної інфраструктури через брак розуміння її довгострокових переваг.
- Потреба у додатковому навчанні фахівців для роботи з населенням, які могли б проводити регулярні тренування та консультації.

Для оцінки ефективності впровадження активних парків органи місцевого самоврядування застосовують такі методи [34]:

- Опитування населення: Регулярне дослідження рівня задоволеності умовами парків та виявлення потреб для їх покращення.
- Кількісні показники: Збір даних про кількість відвідувачів, частоту проведення заходів і активностей.
- Аналіз впливу: Моніторинг змін у показниках здоров'я населення, таких як рівень захворюваності, загальна фізична активність, а також соціальна активність громад.
- Партнерські звіти: Оцінка внесків партнерів, як-от громадських організацій чи бізнесу, та їхній вплив на якість реалізації проєкту.

Результати реалізації соціального проекту.

- Підвищення відвідуваності спортивних зон на 30% у порівнянні з попередніми роками, що свідчить про зростання інтересу до здорового способу життя [23].
- Активізація громадян у сільській місцевості, які раніше не мали доступу до спортивної інфраструктури [22].
- Формування позитивного іміджу громад, які активно підтримують розвиток фізичної активності та інклюзивності [22, 23, 31].
- Зростання кількості громадських заходів, таких як змагання, марафони та тренінги [31].

З огляду на вищевикладене, нами було визначено певні рекомендацій щодо посилення співпраці між органами влади та представниками соціальних програм (таблиця 2.3.).

Таблиця 2.3.

Рекомендації щодо посилення співпраці між органами влади та представниками соціальних програм (складено автором)

Рекомендація	Опис
Збільшення фінансування	Розробка грантових програм для громад; залучення бізнесу через корпоративну соціальну відповідальність.
Інформаційна підтримка	Проведення локальних інформаційних уражень про переваги фізичної активності; поширення кейсів через соцмережі.
Інтеграція технологій	Використання мобільних додатків для тренувань, які дають рекомендації, створюють плани та відстежують прогрес.
Розвиток інклюзивності	Адаптація спортивного обладнання, встановлення пандусів, табличок із шрифтом Брайля для осіб із особистими потребами.
Навчання кадрів	Організація тренінгів для тренерів і волонтерів, які працюють із кількістю вікових груп.

Таким чином, реалізація президентської ініціативи "Активні парки" демонструє успішний приклад інтеграції державного та місцевого управління для підвищення фізичної активності серед населення. Впровадження проекту створює сприятливі умови для занять спортом і сприяє покращенню здоров'я громадян.

РОЗДІЛ 3.
УДОСКОНАЛЕННЯ СИСТЕМИ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ СФЕРИ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ І СПОРТУ, ЇЇ ОПТИМІЗАЦІЯ

Головна мета, що стоїть перед спортивною сферою України сьогодні, – створення дієвої системи державного регулювання та планування відносин у цій галузі, яка б відповідала сучасним ринковим умовам України.

Результатом перехідного етапу у сфері фізичної культури та спорту є недостатнє законодавче врегулювання, відсутність чіткої структури суб'єктів спортивної галузі та налагоджених організаційно-правових зв'язків між ними, формування судової практики та правозастосування у цій сфері, слабкий розвиток документального та договірного обігу, а також невідповідність українських організаційно-правових стандартів і методів міжнародним стандартам.

Створення нової системи державного регулювання та вирішення зазначених проблем на державному рівні відбувається поетапно та не завжди задовольняє реальні потреби галузі.

Створення дієвої системи управління ускладнюється відсутністю чіткої та всебічної регламентації взаємодії між державними органами управління фізичною культурою і спортом та їхніми регіональними підрозділами. Зазначена регламентація має охоплювати розподіл повноважень, процедури взаємодії з територіальними органами, державними установами, відомствами, спеціалізованими підприємствами, міжвідомчу координацію та інші аспекти [14, с. 67].

Проведене дослідження виявило невідповідність чинної правової бази, що регулює державну політику у сфері фізичної культури та спорту, сучасним соціально-економічним реформам. Ця невідповідність призводить до того, що конституційне право громадян України на заняття фізичною культурою та

спортом не гарантується належним чином. Ключовою проблемою є відсутність ефективних механізмів впровадження прийнятих законодавчих актів.

З метою покращення ситуації, законодавство повинно забезпечити створення сприятливих умов для різних категорій учасників спортивної сфери. Першочергово, це стосується організацій, які реалізують програми розвитку фізичної культури та спорту серед соціально вразливих груп населення, таких як діти, інваліди та сироти, сприяючи таким чином формуванню здорового способу життя. Крім того, необхідно стимулювати спонсорів та інвесторів, які спрямовують свої кошти на підготовку спортивного резерву та національних збірних команд для участі в Олімпійських і Параолімпійських іграх [42, 43].

У чинному законодавстві недостатньо уваги приділено громадським фізкультурно-спортивним об'єднанням, які відіграють ключову роль у розвитку масової фізичної культури, оздоровленні та підготовці спортивного резерву для досягнення високих результатів. Зокрема, не врегульовано питання фінансової підтримки цих об'єднань комерційними, громадськими некомерційними організаціями та громадянами.

З огляду на це, першочерговим завданням є раціональне управління державним майном. Для цього необхідно створити вичерпний реєстр державної та регіональної власності, що використовується для навчально-тренувального процесу, проведення спортивних заходів та науково-методичного забезпечення підготовки національних збірних команд. Особливу увагу слід звернути на оптимізацію управління державними пакетами акцій.

Важливо продовжувати повернення до державної власності незаконно відчужених об'єктів на основі судових рішень та активніше використовувати договори про спільне використання (експлуатацію) спортивних споруд, що належать різним відомствам або власникам.

У сучасних соціально-економічних реаліях, зведення та відновлення спортивних об'єктів потребує фінансування не лише з бюджетів різних рівнів, але й залучення інвестицій від вітчизняних та іноземних джерел. Актуальним є

стимулювання розвитку ринку спортивних послуг та формування індустрії спортивного обладнання та товарів.

Соціально-економічні та правові зміни в суспільстві, а також значний науково-методичний та інтелектуальний потенціал галузі, конкурентоспроможний на міжнародному рівні, зумовлюють необхідність вдосконалення системи фізкультурної освіти та створення нової організаційної структури.

Аналіз державного регулювання фізичної культури та спорту, а також досліджень з питань підготовки спортивних фахівців, свідчить про неспроможність існуючої системи фізкультурно-спортивної освіти забезпечити належні організаційні, науково-методичні, правові, матеріально-технічні та соціально-побутові умови для реалізації наявного потенціалу. Внаслідок цього, як суб'єкти системи (викладачі, науковці, допоміжний персонал), так і об'єкти (студенти) обмежені в можливостях для повної самореалізації професійних інтересів та задоволення потреб.

У таблиці 3.1. наведено низку заходів підтримки для реалізації державної політики у системі фізичної культури та спорту, які передбачає Закон України «Про фізичну культуру і спорт» [52].

Таблиця 3.1.

Заходи державної підтримки у сфері фізичної культури та спорту

Заходи державної підтримки	Опис
Щорічне бюджетне фінансування	Фінансування підготовки та участі спортсменів в Олімпійських іграх та міжнародних змаганнях.
Державні ресурси та технології	Використання державних фінансових, матеріально-технічних, інформаційних ресурсів, а також науково-дослідних розробок.
Утримання фізкультурних споруд	Забезпечення функціонування державних фізкультурно-оздоровчих та спортивних споруд.
Будівництво спортивних об'єктів	Будівництво спортивних споруд для проживання громадян та в муніципальних утвореннях.

Розширення спортивної інфраструктури	Створення та розвиток дитячо-юнацьких спортивних шкіл, клубів, таборів, диспансерів; покращення матеріальної бази.
Здоров'я матері та дитини	Створення умов для зміцнення здоров'я матері та дитини через фізичну культуру та спорт.
Спортивні заходи для жінок	Організація фізкультурно-оздоровчих заходів для жінок з урахуванням специфіки їх діяльності та науково-методичних рекомендацій.
Сертифікація спортивних товарів	Обов'язкова сертифікація спортивного обладнання та товарів.
Підтримка зовнішньоекономічних зв'язків	Розвиток міжнародної співпраці фізкультурно-спортивних організацій.

Джерело: [52].

Державна підтримка фізичної культури і спорту, включаючи фізкультурно-спортивні організації, спортивні споруди та підприємства спортивної промисловості, здійснюється на основі цільових програм розвитку фізичної культури і спорту різних рівнів. Ці програми затверджуються у встановленому порядку Урядом України, органами виконавчої влади та іншими фізкультурно-спортивними організаціями.

Існують програми, які повністю присвячені питанням фізичної культури і спорту, а також ті, що охоплюють ці питання частково. Аналіз програм у сфері фізичної культури і спорту, прийнятих державними органами, свідчить про їхню юридичну значущість як службових документів. У цих документах поєднуються концептуальні основи з техніко-економічним обґрунтуванням та орієнтацією на кінцеві результати. Відповідно до цих програм формується організаційно-правовий механізм державного регулювання для їх реалізації.

Питання фізичної культури і спорту інтегровані в ряд державних цільових програм. При дослідженні державного регулювання формування політики у цій сфері важливо враховувати можливості, характер та межі такого регулювання в умовах ринкових відносин в Україні.

Українські науковці, досліджуючи проблеми державного регулювання в період формування ринкових відносин, зазначають, що в дореформений період

держава володіла майже всіма спортивними об'єктами та безпосередньо ними управляла. Це значно розширювало масштаби державно-управлінської діяльності та призвело до створення централізованої системи з потужним управлінським апаратом.

Наразі спостерігається тенденція до зменшення впливу державного регулювання. Критичний аналіз попередньої системи фізичної культури і спорту призвів до усунення не тільки її негативних аспектів, але й елементів, необхідних для виконання соціальної місії будь-якою системою управління. На зміну надмірній керованості (бюрократичному центризму) прийшла фактично повна некерованість.

У сфері державного управління фізичною культурою та спортом спостерігалися випадки зловживань, коли регіональна влада ігнорувала рішення центральних органів управління спортом, особисті інтереси переважали над суспільними, що призвело до децентралізації управління спортивною галуззю. Порівняльний аналіз державного регулювання фізичною культурою та спортом у країнах з розвиненою ринковою економікою свідчить про значно більший рівень державного впливу на цю сферу, ніж в Україні.

Після майже десяти років від зазначеного вище спостереження, зміцнення вертикалі державної влади частково зменшило напругу у питаннях розподілу повноважень, зокрема й у сфері державного регулювання фізичною культурою та спортом [52]. Проте, для дослідників особливостей функціонування фізичної культури та спорту залишається актуальним питання співвідношення понять «державне управління» та «державне регулювання» у цій галузі людської діяльності [13, с. 111].

Досліджуючи це питання, варто зазначити, що на відміну від державного управління, яке передбачало постійне та безпосереднє (пряме) втручання державного апарату у сферу фізичної культури і спорту, зокрема у функціонування відповідних об'єктів, в умовах ринкової економіки управлінський вплив враховує самостійність та певну автономію спортивних структур.

Водночас, між державним управлінням та державним регулюванням відсутні суттєві розбіжності у цілях, оскільки регулювання є невід'ємною складовою управлінської діяльності держави, однією з її функцій. Держава, здійснюючи управління, одночасно регулює, і навпаки. Умовно можна стверджувати, що державне управління традиційно передбачає наявність підпорядкованих об'єктів, тоді як державне регулювання спрямоване переважно на об'єкти, які не перебувають у безпосередньому підпорядкуванні.

Ефективність функціонування системи фізичної культури і спорту безпосередньо залежить від злагодженої взаємодії органів управління як по вертикалі (з вищими органами управління в межах галузевої ієрархії), так і по горизонталі (між державними та громадськими структурами). Усунення вертикальних протиріч потребує чіткого розподілу відповідальності між різними рівнями управління за результати діяльності, розширення їхньої автономії у прийнятті рішень, децентралізації управлінських функцій та делегування повноважень від вищих органів до нижчих. Впровадження цих заходів сприятиме оптимізації взаємодії державного органу виконавчої влади у сфері фізичної культури і спорту з регіональними органами управління, підпорядкованими установами та організаціями, а також з іншими міністерствами та відомствами.

Щодо горизонтальних протиріч, їхнє вирішення можливе шляхом чіткого розмежування цілей, завдань і напрямів діяльності державної та громадської підсистем фізичної культури і спорту; усунення дублювання функцій органів управління; визначення та закріплення конкретних функцій у сфері розвитку фізичної культури і спорту за відомствами, що мають опосередкований вплив на ці процеси (освіта, охорона здоров'я, МВС, оборона, культура тощо); передачі частини регулюючих функцій від органів виконавчої влади підпорядкованим або недержавним установам та організаціям фізичної культури і спорту; створення сприятливих умов для діяльності приватних комерційних структур і громадських організацій з метою розширення спектру послуг у сфері фізичної культури і спорту.

На основі аналізу функцій різних рівнів державного регулювання у сфері фізичної культури і спорту було розроблено та запропоновано низку змін щодо розподілу повноважень між центральними органами влади та місцевим самоврядуванням [34, 50, 51, 52].

Зокрема, пропонується суттєво удосконалити взаємодію з громадськими спортивними організаціями. Це передбачає посилення персональної відповідальності керівників регіонів перед державою за розвиток спорту, успіхи національних збірних на Олімпіадах, чемпіонатах світу та Європи, а також за ефективне використання державних фінансів та матеріальних ресурсів. Ключовим елементом цієї реформи є надання всеукраїнським спортивним асоціаціям статусу державно-громадських об'єднань.

Для підвищення ефективності підготовки спортсменів високого класу пропонується створити мережу регіональних центрів спортивної підготовки. Це дозволить оптимізувати витрати завдяки наближенню місць тренувань до місць проживання спортсменів та тренерів, що особливо важливо для видів спорту, які розвиваються в конкретних регіонах України.

Структура та механізми залучення фінансування залежать від того, чи належить суб'єкт фізкультурно-спортивного руху до державного або недержавного сектору. Кожен з цих секторів має власні правові та функціональні особливості, що визначають принципи ресурсного забезпечення відповідно до форми власності.

Пропонується вдосконалити сучасну українську політику фінансування фізичної культури та спорту шляхом активної підтримки всіх учасників фізкультурно-спортивного руху та суб'єктів господарювання, які інвестують у цю галузь або створюють умови для підвищення соціальної ролі фізичної культури та спорту. Наголошується на необхідності законодавчого закріплення концептуальних пропозицій щодо нових гарантій, що розширить спектр форм і методів фінансового забезпечення цієї системи.

Особливу увагу приділено видам фізкультурно-спортивної діяльності, фінансування яких є державною прерогативою. До них належать: спорт вищих

досягнень, включаючи підготовку спортсменів до збірних команд країни; фізична підготовка військовослужбовців та працівників правоохоронних органів; фізичне виховання в системі державної освіти; лікувальна фізкультура в системі державної охорони здоров'я та санаторно-курортного обслуговування. Важливим елементом фінансового механізму державного регулювання є суб'єкти фізкультурно-спортивного руху України, які поділяються на групи: керуючі, керовані та умовно незалежні (за відсутності фінансових зв'язків з органами державного регулювання фізичною культурою та спортом).

Таким чином, для досягнення оптимальних результатів з мінімальними витратами пропонується керуватися принципами, що оптимізують функції державного регулювання та структуру фінансових ресурсів залежно від форми власності суб'єктів фізкультурно-спортивного руху. Серед цих принципів: доступність, державна підтримка, орієнтація на вирішення пріоритетних завдань, врахування інтересів усіх учасників спортивно-фізкультурного процесу, відповідальність, соціальна значущість функцій та конкурентоспроможність.

ВИСНОВКИ

На основі проведеного аналізу сформульовано результати та пропозиції для науки державного управління щодо теоретичного обґрунтування та практичного вдосконалення системи державного регулювання сферою фізичної культури і спорту в Україні. Результати дослідження підтверджують методологічну основу та дозволяють зробити наступні висновки:

1. Проаналізовано принципи та сутність державного регулювання фізичної культури і спорту в Україні. Теоретично обґрунтовано віднесення послуг цієї сфери до змішаних суспільних благ та аргументовано необхідність їх бюджетного фінансування. Розкрито роль державного регулювання фізичної культури і спорту як складової сфери послуг, що комплексно вирішує соціально-демографічні, соціально-політичні та соціально-економічні завдання розвитку суспільства та фізичного й емоційного вдосконалення громадян. (Як зазначено в оригінальному тексті, це сприяє розвитку суспільства в цілому й фізичному та емоційному вдосконаленню кожного громадянина окремо).
2. Досліджено підходи до державного регулювання розвитку фізичної культури і спорту в зарубіжних країнах. Аналіз показав, що форми залучення держави у сферу спорту, незважаючи на національні особливості, не є надто різноманітними та залежать від цілей, які ставлять перед спортом держава та суспільство. Серед основних форм державного втручання виділено: прийняття законодавчих актів у сфері спорту на державному та регіональному рівнях; участь державних, регіональних та місцевих органів влади у розвитку спорту, зокрема у його фінансуванні (підготовка спортсменів високого класу та спортивного резерву, будівництво спортивних споруд, підготовка кадрів тощо). (Як і в оригіналі, тут згадується підготовка спортсменів високого класу й спортивного резерву, будівництво спортивних споруджень, підготовка кадрів і т.д.).

Створення умов для спорту вищих досягнень – завдання національних державних або громадських спортивних організацій. Розвиток масового спорту покладено на державу, яка реалізує цю функцію через місцеві та муніципальні органи влади, а також спортивні установи та організації відповідного рівня. Професійний спорт розвивається приватними комерційними структурами, зазвичай створеними в межах окремих видів спорту. Практично в усіх країнах, незалежно від відносин між державою та спортивним рухом, держава надає значну фінансову підтримку спортивній сфері.

3. Проаналізовано фінансовий механізм державного регулювання фізичної культури та спорту. Системне дослідження державного регулювання цієї сфери в сучасній Україні виявило такі основні проблеми: порушення цілісності системи регулювання; відсутність сучасного фінансового механізму державного регулювання; нечітка система пріоритетів; формування правової бази взаємодії між державою, приватним та громадським секторами. Важливим кроком до вдосконалення фінансового механізму є впровадження конкурсного розподілу бюджетних коштів різних рівнів на розвиток фізичної культури та спорту.
4. Проведено системний аналіз організаційно-правового механізму державного регулювання фізичної культури та спорту. Запропоновано комплекс заходів для розвитку та вдосконалення цього механізму, спрямованих на підвищення якості послуг, що надаються населенню, та на розвиток спорту вищих досягнень.
5. Розглянуто механізми активізації державного регулювання фізичної культури і спорту в Україні. Запропоновано методичні підходи до формування законодавчої та нормативно-правової бази, а також принципів реалізації державного регулювання фізкультурно-оздоровчої діяльності. Ці підходи спрямовані на активізацію державного регулювання фізичної культури і спорту в Україні шляхом застосування принципів Balanced Scorecard (системи збалансованих показників) для аналізу та створення

нової системи регулювання фізичною культурою та спортом. Застосування концептуальних основ системи збалансованих показників сприятиме оптимізації системи державного регулювання та фінансування фізичної культури та спорту.

6. На основі проведеного структурно-функціонального аналізу обґрунтовано та розроблено стратегічні засади реформування сфери фізичної культури і спорту. У цих засадах сформульовано основні методологічні принципи посилення державного регулювання фізичною культурою та спортом як цілісною системою. Запропоновано комплекс нормативних правових регуляторів діяльності суб'єктів господарювання у цій сфері послуг, враховуючи сучасні тенденції лібералізації економіки та соціальної сфери. Основні положення передбачають необхідність розширення взаємодії різних суб'єктів фізкультурно-спортивної діяльності (комерційних та некомерційних) з одночасним посиленням державного регулювання для підвищення якості фізкультурно-спортивних послуг населенню та розвитку спорту вищих досягнень, розширення прав і відповідальності всіх суб'єктів фізкультурно-спортивного руху за кінцеві результати діяльності.
7. Проведено наукове обґрунтування та оптимізацію системи державного регулювання у сфері фізичної культури та спорту. Запропоновано систему збалансованих показників для оптимізації системи державного регулювання та фінансування фізичної культури і спорту. Згідно з методологічними принципами концепції «системи збалансованих показників», функції системи регулювання фізичною культурою і спортом повинні бути розподілені між її окремими елементами, при цьому склад функцій, закріплених за кожним елементом, має бути чітко визначений, обмежений та спрямований на досягнення локальних цілей.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Андрущенко, В. П. Основні тенденції розвитку вищої освіти України на рубежі століть : (спроба прогност. аналізу). Вища освіта України. 2001. № 1. С. 11-17.
2. Балабан С. М. (2016), «Інституційний аспект публічного адміністрування сферою фізичної культури та спорту в Україні», Право і суспільство. №6. Частина 2. С. 88-94.
3. Вавренюк С. А. (2014), «Теоретико-правові основи державного управління фізичною культурою і спортом в Україні», Теорія та практика державного управління: зб. наук. праць. Вип. 3(46). С. 210–215.
4. Вавренюк С. А. (2014), «Структурно-функціональна модель системи державного управління розвитком фізичної культури і спорту в Україні», Інвестиції: практика та досвід. № 21. С. 154-158.
5. Гасюк І. Л. (2010), «Державна політика й галузеві програми розвитку фізичної культури і спорту в Україні», Університетські наукові записки: часопис ХУУП. № 1(33). С. 185-195.
6. Гасюк І. Л. (2010), «Організаційно-правові засади господарської діяльності в сфері фізичної культури і спорту», Інвестиції: практика та досвід. № 17. С. 108-112.
7. Гацуля О. (2015), «Розвиток галузевого управління у сфері фізичної культури та спорту: концептуальні засади», Державне управління та місцеве самоврядування. № 1(24). С. 176-185.
8. Дорофєєва Т., Приходько В. (2020), «Значення децентралізації для подальшого розвитку спорту в умовах України», Слобожанський науково-спортивний вісник. № 5(79). С. 12-19. https://doi:10.15391/snsv.2020-5.002.
9. Загальний класифікатор «Галузі народного господарства України» (1994). Верховна рада України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0021202-94#Text.
10. Законодавча база фізичної культури та спорту в Україні. URL: http://www.noc-ukr.org/ua/officialdocuments/nok_law.html.

11. Економічна кібернетика: Навч. посібник. Шарапов О.Д., Дербенцев В.Д., Семьонов Д.Є. - К.: КНЕУ, 2004. - 231 с.
12. Ефективність державного управління. Ю. Бажал, О. Кілієвіч, Мертенс та ін.; за заг. ред. І. Розпутенка. - К.: 2002. - 420 с.
13. Імас Є. В., Мічуда Ю. П. (2008), «Протиріччя економіки фізичної культури і спорту в перехідних суспільних системах», Економіка та держава. № 2. С. 40.
14. Історія фізичної культури: Навч. посібник. За ред. проф. С.М. Філя. - Харків: 2003. - 160 с.
15. Класифікація видів економічної діяльності ДК 009:2010 (2010). Верховна рада України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/vb457609-10#Text.
16. Князєв В., Бакуменко В. (2000), «Філософсько-методологічні засади державно-управлінських рішень», ВУАДУПУ. № 2. С. 341-358.
17. Красовська Є., Кошевий А. (2015), «Інституційна основа маркетингової концепції управління спортом в Україні», Європейський вектор економічного розвитку. № 2(19). С. 85-96.
18. Кузьменко О. О. Сучасний стан державного управління фізичною культурою та спортом в Україні та Європі [Електронний ресурс]: http://archive.nbuv.gov.ua/Portal/soc_gum/Dtr_du/2011_3/files/DU311_07.pdf
19. Лукащук В. (2012), «Особливості підприємницької діяльності у сфері спорту», Український соціум. № 2. С. 43-52.
20. Луць Л. (2002), «Основні заходи та способи європейської правової інтеграції», Право України. № 5. С. 142-151.
21. Матросова Л., Галюза І. (2012), «Проблеми менеджменту в галузі фізичної культури та спорту», Вісник економічної науки України. № 2. С. 94-97.
22. Методичні рекомендації щодо моніторингу соціальних проєктів: поради щодо збору та аналізу даних про ефективність впровадження інфраструктурних ініціатив. Матеріали від ПРООН. URL: undp.org.
23. Міністерство молоді та спорту [Електронний ресурс]. URL: http://dsmsu.gov.ua/index/ua.

24. Моргунов О. А. (2019), «Фізична культура та спорт як напрям публічного адміністрування в Україні», Прикарпатський юридичний вісник. Вип. 2(27). С. 108-112. URL: https://doi.org/10.32837/pyuv.v0i2(27).200.
25. Мудрік В.І. (2003), «Методологія дослідження сфери «Фізична культура і спорт» у системі управління», Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту. № 12. С. 81-88.
26. Національна доктрина розвитку фізичної культури і спорту. Затверджена Указом Президента України від 28 вересня 2004 р. № 1148.
27. Нікітенко С. (2017), «Фізична культура і спорт в Україні як самостійна галузь народного господарського комплексу в системі державного управління», Держава та регіони. Серія: Державне управління. № 2(58). С. 89-92.
28. Обозна О. М. (2014), «Розвиток фізичної культури і спорту як важливий напрям державної політики України щодо забезпечення здоров'я громадян», Державне управління: теорія та практика. № 2. С. 39-44.
29. Олійник М. А., Мудрік В. І., Приходько І. І., Горбенко А. В., Куделко В. Е., Путятіна Г. Н. (2004), «Організаційні і управлінські аспекти розвитку фізичної культури і спорту в Україні», Слобожанський науково-спортивний вісник. С. 300.
30. Олійник М. О. (2000), «Теоретичні і методичні основи управління фізичною культурою і спортом в Україні», Київ: вид-во Національного університету фізичної культури і спорту. 131 с.
31. Офіційний електронний ресурс соціального проєкту «Активні парки». URL: activeparks.gov.ua.
32. Пітин М. (2018), Спорт як соціальне явище. Лекція з навчальної дисципліни «Основи теорії і методики спортивного тренування». URL: http://repository.ldufk.edu.ua/bitstream/.
33. Практичні кейси застосування технологій у спортивних ініціативах: огляд мобільних додатків та цифрових платформ для підтримки фізичної активності. URL: itcluster.ua.

34. Приклади співпраці громад з приватними ініціативами у сфері спорту: огляди на основі успішних кейсів реалізації соціальних проєктів у громадах. URL: u-lead.org.ua.
35. Про місцеве самоврядування: Закон України. Верховна рада України. URL: https://zakon.rada.gov.ua.
36. Про фізичну культуру і спорт (1993): Закон України. Верховна рада України. URL: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/ed_2001_06_21/T380800.html.
37. Рибчич І. Є. (2015), «Правові аспекти державного управління сферою фізичної культури і спорту в Україні», Державне будівництво: Електронне фахове видання з державного управління. Вип. 1.
38. Рибчич І. Є., Парубчак І. О. (2014), «Соціалізаційний контекст спорту як системи комунікації в гуманітарній сфері управління державою», Публічне управління: теорія і практика. Збірник наукових праць Асоціації докторів наук з державного управління. Вип. 3(19). С. 204-209.
39. Сисюк В. М. (2018), «Ефективність державного регулювання процесів ведення громадянами здорового способу життя внаслідок фізкультурно-оздоровчої діяльності», Механізми державного управління. Публічне управління і адміністрування в Україні. Вип. 7. С. 62-65.
40. Сіренко Р. (2018), «Роль державної молодіжної політики у виборі життєвих цінностей студентством в умовах глобалізаційних викликів», Публічне управління і адміністрування в Україні: наук. журнал. Вип. 5. С. 77-81.
41. Стратегія розвитку фізичної культури та спорту до 2032 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua.
42. Сутула В. О. (2019), «Парадигма фізичної культури», Фізична культура, спорт та здоров'я нації. № 8. С. 356-361.
43. Теорія спорту: Навч. посібник. Платонова В. Н. - К.: Вища школа, 2001. - 424 с.

44. Тимків В. М. (2009), «Структура моделі ефективності діяльності органу місцевого самоврядування (на прикладі Івано-Франківської міської ради)», Економіка та держава. № 3. С. 81-84.
45. Токовенко В. (2002), «Основні підходи до визначення поняття «державне управління»», ВУАДУПУ. № 4. С. 39-47.
46. Токовенко В. (2005), «Системний підхід у методології дослідження сутності державного управління в сучасному суспільстві», ВУАДУПУ. № 1. С. 86-92.
47. Шевчук О. Р. (2018), «Правовий механізм державного регулювання фізичної культури й спорту», Вісник Нац. ун-ту цивіл. захисту України: зб. наук. праць. Вип. 2(9). С. 189-195.
48. Щокін Г. В. (2006), «Закони соціального розвитку і управління», К.: МАУП. 192 с.
49. Grupe O. (2000), «Vom Sinn des Sports», Schorndorf: Hofmann. 312 p.
50. Kisiel K. (2008), «Chód sportowy», Centralny Ośrodek Sportu. Warszawa.
51. Matyja D. (2011), «Encyklopedia gwiazd polskiego sportu», Imbir.
52. Prikhodko V., Tomenko O., Matrosov S., Chernihivska S. (2021), «Strategic Issues Of Public Governance In Sports Development In Ukraine», Sports Science and Human Health. № 1(5).
53. Prykhodko V., Tomenko O. (2019), «Innovative Approach to the Strategic Management of the Olympic Sport Reform in Ukraine», Marketing and Management of Innovations. № 1. С. 357-366. http://doi.org/10.21272/mmi.2019.1-29.
54. Silva C. N., Bucek J. (2016), «Local Government and Urban Governance in Europe Introduction», Local Government and Urban Governance in Europe. С. 9-32. http://doi.org/10.1007/978-3-319-43979-2.
55. White Paper. (2007), «White Paper on Sport». URL: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A52007DC0391.